

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Особливості розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня арт-терапевтичними засобами

Виконала студентка групи СОМ(Л)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Бєбїк Ольга Іванівна
Керівник: Нечипоренко В. В.
Рецензент: Ніколенко Л. М.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 71 с., 4 табл., 9 рис., 44 джерел, 7 додатків.

Об'єкт дослідження: лексика дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Предмет дослідження: особливості розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня арт-терапевтичними засобами.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичний аспект вивчення лексики, продіагностувати та виявити особливості впливу арт-терапевтичних засобів на розвиток лексики у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Дослідження українських та зарубіжних учених свідчать, що діти із загальним недорозвиненням мовлення мають значні труднощі у формуванні всіх компонентів мовлення, в тому числі, і лексичної сторони, що негативно впливає на розвиток їхніх пізнавальних процесів: нестійкість уваги, звуження обсягу пам'яті та труднощах у виконанні розумових операцій.

Використання арт-терапевтичних засобів в роботі з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення II рівня створює потужну психофізіологічну основу для розвитку їхнього мовлення в цілому і лексичної сторони зокрема.

ДОШКІЛЬНИКИ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, ЛЕКСИЧНА СТОРОНА МОВЛЕННЯ, АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ЗАСОБИ, ПРОГРАМА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що одним з головних завдань є формування дитини як особистості та підготовка її до навчання в школі [1]. Саме рівень сформованості мовлення дитини, передусім її лексичної сторони, детермінує впевненість дитини під час комунікації з однолітками, успішне опановування навчальної програми, набуття необхідних початкових соціальних компетентностей тощо.

На сьогоднішній час питання лексичної сторони мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення вивчають такі вчені, як Н. Ільїна, Ю. Коломієць, О. Мілевська [21], Н. Новотворцева, Ю. Рібцун [34], Л. Трофименко [39], М. Шеремет та ін. [43]. Дослідження вчених свідчать, що діти із загальним недорозвиненням мовлення мають труднощі у формуванні всіх компонентів мовлення, в тому числі і лексичної сторони. Крім мовленнєвих порушень у дітей із загальним недорозвиненням мовлення часто відмічають порушення пізнавальних процесів. Це спостерігається у нестійкості уваги, зниженні обсягу запам'ятовування та труднощі у виконанні розумових операцій [34; 39].

Такі вчені, як А. Богуш [2], Д. Ілляшенко, М. Іполітова, С. Конопляста, І. Марченко [20], Н. Пахомова [26], Є. Тихеєва, А. Яковенко та ін. розробляли окремі методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Особливості розвитку словникового запасу, граматичної будови та зв'язаного мовлення описано в публікаціях Л. Волкової, К. Крутій, Є. Соботович [35], Л. Трофименко [39], Л. Фомічової, М. Шеремет [43; 44]. Діти із ЗНМ становлять численну групу, для таких дітей оволодіння усним мовленням – єдиний шлях особистісного розвитку.

Однією із сучасних інноваційних технологій гармонійного розвитку особистості є арт-терапія – це форма терапії мистецтвом і може використовуватися в педагогічній практиці з метою індивідуально-творчого

розвитку дошкільника та забезпечення емоційно сприятливих умов для навчання і виховання. Останнім часом арт-терапію все частіше починають використовувати на корекційних заняттях. Арт-терапевтичні засоби педагоги часто використовують в діагностичних цілях тому, що дитина може творчо зобразити свої внутрішні переживання на папері, за допомогою фігур з пластиліну і т.п., дитина ділиться таким чином з нами інформацією про свої страхи, чи проблему, яка її турбує. Тому для одних дітей, які не можуть розповісти про свої проблеми, арт-терапія є єдиним методом діалогу між нею і педагогом, тому що висловити свої емоції за допомогою творчості їм набагато простіше, ніж розповісти про них.

Психолого-педагогічні основи використання арт-терапевтичних методів у роботі з дітьми висвітлено у працях Д. Романовської, В. Дирда [10]. Теоретико-методичні та практичні аспекти використання арт-терапії представлені у дослідженнях вчених таких як О. Вознесенської [4], О. Деркач [9], О. Образцова [25], Л. Терлецька [37], В. Нестеренко [24] та ін.

Таким чином, проблема розвитку лексичної сторони мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ II рівня арт-терапевтичними засобами займає одне з основних напрямів у сучасній логопедії. Все це і зумовило вибір теми нашого дослідження: «Розвиток лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня арт-терапевтичними засобами».

Об'єкт дослідження: лексика дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Предмет дослідження: особливості розвитку лексичної сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня арт-терапевтичними засобами.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичний аспект вивчення лексики, продіагностувати та виявити особливості впливу арт-терапевтичних засобів на розвиток лексики у дітей середнього дошкільного віку із загальним

недорозвиненням мовлення, розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків.

Завдання дослідження:

1) Вивчити та проаналізувати спеціальну психолого-педагогічну та логопедичну літературу з даної теми.

2) Провести діагностичне дослідження щодо стану розвитку лексики у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

3) Провести дослідно-експериментальну роботу з розвитку лексики у дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня арт-терапевтичними засобами.

4) Розробити методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня арт-терапевтичними засобами.

Методи дослідження:

– теоретичні: вивчення, аналіз та узагальнення теоретичного матеріалу, систематизація отриманих даних;

– емпіричні: спостереження, констатувальний та формувальний експерименти; використані методики: «діагностика мовленнєвого розвитку І. Брушневської» ;

– статистичні: кількісний, якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Методологічне дослідження підґрунтя:

– психологічний підхід до аналізу мовленнєвого розвитку дитини і його формування у процесі нормального та порушеного онтогенезу (Ж. Піаже, Є. Соботович, В. Тищенко, Н. Юрьєва та ін.);

– теорія мови та мовлення (Є. Соботович та ін.);

– вчення про тісний взаємозв'язок ліній розвитку фонетичної, лексичної та граматичних сторін мовлення (А. Богуш, Д. Слобін, Є. Соботович, та ін.).

Апробація результатів дослідження відбулась на конференціях:

1) II Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» 12–13 травня 2022 року.

2) IV Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» 15 квітня 2023.

3) Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи».

Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 287 «Сонячний промінчик» Запорізької міської ради.

Структура та обсяг магістерської роботи: магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (найменувань). Загальний обсяг роботи – 71 сторінок, з них 52 сторінки основного текс

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вище написане, можна зазначити, що у першому розділі аналіз даних науково-теоретичної літератури дав змогу визначити критерії визначення рівня сформованості лексичної сторони мовленнєвої діяльності дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня. За допомогою методики діагностики мовленнєвого розвитку І. Брушневської, досліджено формування лексичного компонента мовленнєвої діяльності дошкільників, специфіка якої полягає в тому, що зміст, методи і прийоми компенсаційної роботи спрямовані не на подолання порушень формування складових комунікативного компонента, а саме процесів ймовірного прогнозування.

В другому розділі, вивчення лексичної сторони мовленнєвої діяльності дошкільників середньої групи із ЗНМ II рівня дає можливість констатувати: обмеженість словникового запасу, диспропорційність між обсягом активного і пасивного словника, вербальні форми слова, не сформованість семантичних полів, труднощі актуалізації словника, недостатня сформованість розвитку усіх видів уваги, сприймання, пам'яті, недорозвинення фонематичних процесів та образно-логічного мислення, бідність лексичного досвіду мовленнєвого спілкування. В сукупності всі перелічені чинники негативно впливають на формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дошкільників середнього віку із ЗНМ II рівня.

В третій частині магістерської роботи була розроблена корекційна програма, в яку увійшли заняття з розвитку мовлення середніх дошкільнят із ЗНМ з використанням засобів арт-терапії.

Метою контрольного експерименту було оцінити ефективність корекційної програми з розвитку мовлення середніх дошкільнят із ЗНМ з використанням засобів арт-терапії.

Основна ідея арт-терапії полягає в тому, що дитина може висловити свої емоції, думки, почуття через творчий процес. У корекційній роботі з дітьми дошкільного віку можна використовувати різні арт-методи, такі як живопис, скульптура, колаж, кольорова терапія, музична терапія та інші. Важливо пам'ятати, що сам процес творчості є важливішим, ніж кінцевий результат. Насамперед, арт-терапія може допомогти дітям виразити свої емоції. Діти можуть намалювати свої почуття або використати інші творчі методи для вираження того, що відбувається в їхньому внутрішньому світі.

Терапія мистецтвом дуже цікава форма роботи з дитиною дошкільного віку, арт-терапевтичні методи дають можливість розкритися кожній дитині, створюють позитивний емоційний настрій. Використання арт-терапевтичних методів допомагає знижувати стрес, покращувати самооцінку, розвивати креативність, поліпшувати емоційну виразність та справлятися з емоційними труднощами, зміцнює пам'ять, розвиває увагу, мислення та уяву, виховує естетичний смак дошкільника.

Другою важливою роллю арт-терапії є те, що вона сприяє в розвитку моторики і координації рухів у дітей. Робота з різними матеріалами або інструментами, такими як пензлі, фарби, глина та ін., може допомогти у покращенні моторики дитини. Крім того, арт-терапія може бути використана для розвитку пам'яті, уваги і когнітивних навичок у дітей. Наприклад, змішування різних кольорів або створення колажів може вимагати логічного мислення і аналізу. Арт-терапевт з корекційної роботи може вести сеанси з дітьми, надаючи їм вільний простір для творчості і самовираження. Спеціаліст може створити безпечну та ненав'язливу атмосферу, в якій діти можуть відкрито виразити свої почуття і емоції.

Корекційна робота з дітьми дошкільного віку за допомогою арт-методів може допомогти їм розвивати свою особистість, самооцінку та соціальні навички. Вона може забезпечити можливість для дітей виявити свої сильні сторони і розкрити свій потенціал. Отже, використання арт-методів у

корекційній роботі з дітьми дошкільного віку може мати значний позитивний вплив на їх розвиток як особистості .

На підставі отриманих даних можна зробити висновок про те, що спеціальна корекційна програма з розвитку мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ дозволила подолати ряд специфічних особливостей усіх компонентів мовлення. Це підтверджується отриманими в ході дослідження позитивними результатами. На основі результатів аналізу проблеми, спеціальних методик дослідження комунікативного розвитку дошкільників за умов дизонтогенезу, нами було обгрунтовано та розроблено методичні рекомендації для вихователів та батьків щодо розвитку лексичної сторони мовлення дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення II рівня арт-терапевтичними засобами.

Отже, підводячи підсумок експериментальної роботи, можна відзначити, що цілеспрямоване використання засобів арт-терапії сприяє ефективному розвитку мовлення, а це допомагає дитині формуватися, як особистість.